

דברי ירמיהו

מים ראשונים: ברוב השנים הרגילות (שאינן מעוברות), נדחית הפטרת פרשת פנחס – אליהו בהר חורב, מלכים א פרק יט, מפני הפטרה ראשונה של פורענות (שלושת שבועות בין המצרים). וכבר זכינו לדון בהפטרת פרשת פנחס [אליהו בהר חורב](#) בשנת תשע"א שהייתה מעוברת והשנה לא נימלט מ"שלושת השבועות" כסדרן השכיח. ובאמת, אפשר למקם דף זה גם בפרשת מטות עבור השנים המעוברות ושנים בהם קוראים את פרשות מטות ומסעי בנפרד.

דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הפהנים אשר בענתות בארץ בנימן ... ויהי דבר ה' אלי לאמר: בטרם אצרך בפתן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך ... ראה הפקדתיך היום הזה על הגוים ועל הממלכות לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס לבנות ולנטוע: (ירמיהו פרק א).¹

ספרי דברים פרשת דברים פסקא א

"אלה הדברים אשר דבר משה". וכי לא נתנבא משה אלא אלו בלבד? ... מה תלמוד לומר: "אלה הדברים אשר דבר משה"? מלמד שהיו דברי תוכחות, שנאמר: "וישמען ישורון ויבעטו" (דברים לב טו)² ... כיוצא בו אתה אומר: "ואלה הדברים אשר דבר ה' אל ישראל ואל יהודה" (ירמיה ל ד), וכי לא נתנבא ירמיהו אלא אלו בלבד? והלא שני ספרים כתב ירמיהו, שנאמר: "עד הנה דברי ירמיהו" (ירמיה נא סד)³, מה תלמוד לומר "ואלה הדברים"? מלמד שהיו דברי תוכחות.⁴ ומנין שהיו דברי תוכחות? שנאמר: "כי כה אמר ה' קול חרדה שמענו פחד ואין שלום: שאלו נא וראו אם ליד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו פילדה ונהפכו כל פנים לירקון: הוי פי גדול היום ההוא מאין כמהו ועת צרה היא לעקב וממנה ינשע" (ירמיה פרק ל פסוקים ה-ז).⁵

מדרש זוטא - איכה (בובר) פרשה א

¹ ארבע הלשונות של הרס מול שתיים של בניין ונטיעה, כמסמלות את ירמיהו נביא החורבן והזעם, ובפרט בהשוואה עם ישעיהו. שתיים מתוך שלוש נבואות הפורענות שאותן נקרא בשבועיים הבאים נטל ירמיהו ואחת ישעיהו. ואילו את כל שבע הנחמות שנקרא משבת נחמו ועד ערב ראש השנה, נטל ישעיהו ואף לא אחת נטל ירמיהו. וכבר הערנו בדברינו [זכרונות](#) ובדברינו [שופרות](#) בראש השנה שהפטרת יום שני של ראש השנה: "מצא חן במדבר... הלוך להרגיעו ישראל ... מנעי קולך מבכי ... כי יש שכר לפעולתך ושובו בנים לגבולם" וכן פסוקי הזכרונות בתפילת ראש השנה: "הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים וכו'", הם הפיצינו לירמיהו.

² ראה דברים רבה א נ: "אלה הדברים ... כדבורים היו בני מתנהגים בעולם ... מה הדבורה הזו דבשה מתוק ועוקצה מר, כך הם דברי תורה". ראה דברינו [תוכחת אוהב](#) בפרשת דברים.

³ ראה גם ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פסקא שמב: "יכול משאומרים להם דברי ניהומים חוזרים ואומרים להם דברי תוכחות? תלמוד לומר: ואמרת ככה תשקע בבל ולא תקום מן הרעה אשר אני מביא עליה עד הנה דברי ירמיהו (ירמיה נא סד), הוי: משאומרים להם דברי ניהומים, אין אומרים להם דברי תוכחות". על הסיום של ספר ירמיהו בסוף פרק נא והתוספת של פרק נב, ראה פירוש דעת מקרא לספר. ועכ"פ, פשיטא ש"דיבור" הוא לשון קשה כפי שמופיע במקומות ופירושים רבים, כולל מינוי יהושע בפרשתנו הפותח בפסוק היחידי: "וידבר משה אל ה' לאמר". משה "מדבר" אל הקב"ה! ראה דברינו [פקוד ה' איש על העדה](#).

⁴ "אלה הדברים – אלה הדיבורים הקשים. מעניין שהדרשן לא מביא את הפסוקים הפותחים את ספר ירמיהו: "דברי ירמיהו", בדומה ל"אלה הדברים" של משה שפותחים את ספר דברים (אצל משה יש המשך המצביע על שירת האזינו כתוכחה העיקרית, וכך יכול היה גם לעשות בדברי ירמיהו ולהצביע בהמשך על פסוקים מגוף הספר). במקום זה הוא בוחר פסוקים מפרק ל בירמיהו שבהם הוא גם מסיים את הדרשה. כנראה שחשובה לו התקבולת "אלה הדברים" – אצל ירמיהו כאצל משה.

⁵ ושם גם "כיוצא בו" עמוס, דוד ואף קהלת (שלמה). מדרש זה הוא בתחילת ספר דברים ומציג את משה כראש המוכיחים וה"מדברים" אל ועל עם ישראל, שאולי מכוחו באים שאר הנביאים להוכיח את ישראל. אבל אנחנו עוסקים בירמיהו שאכן רוב נבואותיו הם תוכחות ודברים קשים. ראה גם גמרא בבא בתרא יד ע"ב על סדר ספרי המקרא שספר ירמיהו סמוך לספר מלכים (לפני ישעיהו ושלא כסדר שיש בדינו) מהטעם שספר מלכים סופו חורבן וספר ירמיהו כולו חורבן (ועפ"י המשך הגמרא שם ירמיהו גם כתב את שניהם). ופשיטא שאין הכוונה שבאמת שכולו חורבן, שהרי יש בירמיהו נבואות נחמה ויש בישיעיהו לא מעט נבואות זעם. אלא שזה אופיו וטעמו העיקרי של ירמיהו שגם ליווה אישית את החורבן ואת שארית הפליטה כמתואר בסוף ספר מלכים ועוד יותר בסוף ספרו הוא. אך ראה איך מדרש זה מסיים בכל זאת בנחמה פורתא: "עת צרה היא ליעקב וממנה יושע", פסוק שרבות נדרש ומפורש כתשועה ויציאה מצרה ומצוקה.

"דברי ירמיהו" (ירמיה א א). מאי ירמיהו? שבימיו נעשה בית המקדש ארימון.⁶ דבר אחר: שבימיו נתרוממה מדת הדין על ישראל.⁷

"מן הכהנים אשר בענותות" (שם). אמר רבי ברכיה: אמר ירמיה: עשוק שמי בכהנים. בימי משה: "יברכך ה' (במדבר ו כד), וּבְיָמָי: "ולוקח מהם קללה" (ירמיה כט כב). בימי משה: "וישמרדך" (במדבר שם), וּבְיָמָי: "ואשר למות למות ואשר לחרב לחרב" (ירמיה טו ב). בימי משה: "יאר ה' פניו" (במדבר שם), וּבְיָמָי: "במחשכים הושיבני כמתי עולם" (איכה ג ו).⁸ בימי משה: "ויחונדך" (במדבר שם), וּבְיָמָי: "אשר לא אתן להם חנינה" (ירמיה טז יג). בימי משה: "ישא ה' פניו אליך" (במדבר שם), וּבְיָמָי: "אשר לא ישא פנים לזקן" (דברים כח ג).⁹ בימי משה: "וישם לך שלום" (במדבר שם כו), ובימי: "כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאם ה' את החסד ואת הרחמים" (ירמיה טז ה).¹⁰

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא יג - דברי ירמיהו

ר' יודה בר' סימון פתח: "נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך" (דברים יח יח), וכתוב: "ולא קם נביא עוד בישראל כמושה" (דברים לד י), ואת אומר "כמוך"? אלא, כמוך בתוכחות. את מוצא כל מה שכתוב בזה, כתוב בזה.¹¹ זה נתנבא ארבעים שנה וזה נתנבא ארבעים שנה, זה נתנבא על יהודה וישראל וזה נתנבא על יהודה וישראל. זה עמדו בני שבטו כנגדו וזה עמדו בני שבטו כנגדו. זה הושלך ליאור וזה הושלך לבור.¹² זה הוצל על

⁶ ראה גם קהלת רבה פרשה א סימן ב: "למה נקרא שמו ירמיהו? שבימיו נעשה ירושלים אירמיהו". ארימון או ארימאה הוא חורבה או שממה (מיוונית).

⁷ ראה בבא מציעא ל ע"ב: "לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה ... שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפני משורת הדין". הם לא עשו לפני משורת הדין ולכן לא נמחל להם לפני משורת הדין, אבל דא עקא שזה בדיוק תפקיד הנביא לסנגר על ישראל בכל כוחו ולמנוע את התרוממות מידת הדין. ראה למשל הביקורת על הושע בגמרא פסחים פז ע"א: "אמר לו הקב"ה להושע: בניך חטאו. והיה לו לומר: בניך הם, בני חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גלגל רחמיך עליהן. לא דיו שלא אמר כך, אלא אמר לפניו: ריבונו של עולם, כל העולם שלך הוא - העבירים באומה אחרת". ואף ביציאת מצרים "לא היתה מידת הדין נותנת שיגאלו ישראל ממצרים" (ויקרא רבה כג ב), אלא ששם "אסר הקב"ה את עצמו בשבועה". ראה שם. האם גם ירמיהו כהושע?

⁸ ירמיהו כתב לא רק את ספרו, אלא גם את מגילת איכה - קינות (ואת ספר מלכים, עפ"י גמרא בבא בתרא שהבאנו בהערה 4 לעיל).

⁹ פה לא מצליח הדרשן למצוא פסוק באחד מהספרים שכתב ירמיהו והוא נאלץ להזדקק לספר דברים (שכתב משה), לתוכחה שבפרשת כי תבוא שהתקיימה בימיו של ירמיהו. אנחנו היינו מציעים את הפסוק באיכה ה יג: "בחורים טחון נשאו ונערים בעץ קשל", או את הפסוק מירמיהו ז טז: "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי כי אינני שמע אתך", אבל לא התבקשנו ... אפשר שעניין זה הוא מכוון, להידוק הקשר בין ירמיהו ומשה כפי שנראה במדרש הסמוך ובאחרים להלן, ולא בכדי נזקק הדרשן לפסוק מספר דברים, מדברי משה.

¹⁰ פסוק זה הוא ללא ספק מהקשים שבנבואת ירמיהו וכבר נדרש ע"י מדרשים קשים וכואבים כגון זה שבאיכה רבה א כג: "האפס לנצח חסדו ... רבי חנינא אמר: נגמר אותו דבר שאמר הקב"ה למשה (שמות ל"ג) וחנותי את אשר אחון. ר' סימון אומר: הא חסילה והא מסכמא, על ידי ירמיה שאמר (ירמיה ט"ז) כי אספתי את שלומי". ראה דברינו [הנחמה השנייה](#) בהפטרות פרשת עקב ואמר ציון עזבני ה', בהם הבאנו מדרש קשה זה (ושם הבאנו את המקבילה מפסיקתא דרב כהנא). וכל זאת ע"י מי שהיה כהן ומתנבא על חורבן הבית שבו הוא צריך לשרת ולברך את העם בברכת כהנים. ירמיהו "מן הכהנים אשר בענותות" היה. ראה אוצר המדרשים (אייזנשטיין) פנחס בן יאיר עמוד 484: "כיון שבא מנשה והכניס צלם בהיכל ובימי צדקיהו שהיו מציירין צורות ע"ז בכתלי בית המקדש, הלך בעל הבית כביכול אצל ירמיהו הכהן הנביא ואמר לו: הרי טמאו את בית המקדש. שכן כתוב: ובא אשר לו הבית (ויקרא יד), זה הקב"ה. וכן הוא אומר: יען ביתי אשר הוא חרב (חגי א ט). מה כתיב? וצוה הכהן ופנו את הבית". ירמיהו הכהן מצווה על פיניו הבית, בית המקדש, שטמא. וראה עוד בפסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כו - ויהי בעת שסרחו, כיצד ירמיהו עוזב לענותות, במצוות ה', ונמנע ממנו מראות החורבן הקשים בעת שהכהן הגדול נוטל את מפתחות שערי בית המקדש וזורקן לשמים ואומר: "הרי מפתחות של ביתך, אפטרופוס של שקר הייתי בתוכך" ו"כשראו הכהנים והלויים שנסרף בית המקדש נטלו את הכינורים ואת החצוצרות ונפלו באש ונשרפו".

¹¹ במשה ובירמיהו. ירמיהו הוא הנביא שעליו מתנבא משה בפרשת הנביא בפרשת שופטים. ראה הפסוקים שם, שתחילה משה אומר לעם: "נביא מקרבך מאחריך כמני יקים לך ה' אלהיך אליו תשמעון", ואגב שהוא מזכיר את מעמד הר סיני שם: "כל אשר שאלת מעם ה' אלהיך בחרב ביום הקהל וכו'", הוא ממשך ומזכיר את דבר הקב"ה: "... היטיבו אשר דברו: נביא אקים להם מקרב אחיהם כמון ונתתי דברי בפיו וכו'". לצורך ההשוואה של ירמיהו עם משה, מעדיף הדרשן את "כמוך" של דברי ה' מאשר את "כמוני" של דברי משה ואפשר לדרוש בעניין.

¹² ראה ירמיהו לח ו: "ויקחו את ירמיהו וישלכו אותו אל הבור מלפניהו בן המלך אשר בחצר המטרה וישלחו את ירמיהו בחבלים ובבור אין מים כי אם טיט ויטבע ירמיהו בטיט".

ידי אָמָה וזה הוצל על ידי עבד.¹³ זה בא בדברי תוכחות וזה בא בדברי תוכחות. לפיכך צריך הכתוב לומר: דברי ירמיהו (ירמיה א א).¹⁴

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ז הלכה ג

... אמר רבי פינחס: משה התקין מטבעה של תפילה "האל הגדול הגיבור והנורא". ירמיה אמר: "האל הגדול הגיבור" ולא אמר הנורא. למה אמר הגיבור? לזה נאה לקרות גיבור שהוא רואה חורבן ביתו ושותק. ולמה לא אמר נורא? אלא שאין נורא אלא בית המקדש, שנאמר: "נורא אלהים ממקדשיך" (תהלים סח לו) ... אמר רבי יצחק בן אלעזר: יודעין הן הנביאים שאלוהן אמיתי ואינן מחניפין לו.¹⁵

פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כו - ויהי בעת שסרחה¹⁶

הוא היה אחד משנים שאיררו וקיללו את יומן שנולדו בהם, איוב וירמיהו. איוב אמר: "יאבד יום אָנְלָד בּוֹ" (איוב ג ג), ירמיה אמר: "אָרְרוּ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִלְדָתִי בּוֹ" (ירמיה כ יד). אמר ירמיה: אומר לכם למה אני דומה. לכהן גדול שעלה גורלו להשקות מים המרים. וקרבו את האשה אצלו ופרע ראשה ופרסס את שער. נטל הכוס להשקותה, נסתכל בה שהיא אמו. התחיל צווח ואומר: אוי לי אמי שהייתי משתדל מכבדך והריני מבזך. כך היה ירמיה אומר: אוי לי עליך אמי ציון, שהייתי סבור שאני מתנבא דברים טובים וניחומים והריני מתנבא עליך דברי פורענות.¹⁷

ירמיה היה אחד משלשה נביאים שנתנבאו באותו הדור. ירמיהו היה מתנבא בשווקים, צפניה בתוך בתי כנסיות, וחולדה אצל הנשים. וירמיהו היה מתנבא ואומר: אם תשובו ממעשיכם הרעים ותשמעון לדברי, ירומם אתכם הקב"ה על כל מלכויות. ואם לא תשמעו לדברי הרי הוא מוסר את ביתו ביד השונאים והם עושים בו כרצון נפשם.¹⁸

¹³ ראה בהמשך פרק לח שם איך עבד מלך הכושי מציל את ירמיהו. והאמה של משה היא כמובן בת פרעה ככתוב בשמות בה ה: "וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקְחֶהּ" וכשיטה שאמתה היא שפחתה ולא ידה (ראה גמרא סוטה יב ע"ב).

¹⁴ ראה מדרש זוטא - קהלת (בובר) פרשה א שלומד מפסוק זה שדברי ירמיהו הם משל עצמו: "שלשה נביאים נתנבאו דברי קינטורין ותלו נביאותן בעצמן: דברי עמוס, דברי ירמיהו, דברי קהלת". אך המדרש שלנו מדגיש שפתיחה כזו של "דברים" (שהם תוכחה) בראש הספר, למד ירמיהו ממש והוא הנביא שעליו מתנבא משה בפרשת הנביא בפרשת שופטים. בכך אנחנו חוזרים למדרש ספרי בו פתחנו, להקבלה שבין "אלה הדברים" של משה ו"דברי ירמיהו" של ירמיהו, הפותחים כ"א את ספרו ונותנים לגיטימציה לירמיהו שגם אם אלה דבריו, את הרעיון לפתוח בדברים קשים שהם תוכחה, למד ממש. להקבלה נוספת בין ירמיהו למשה ראה שמות רבה (שנאן) ד ג: "כמה שביקש ירמיהו שלא להתנבאות, ונתנבא על כורחו שלא בטובתו, שנאמר: אל תאמר נער אנכי כי על כל אשר אשחך תלך (ירמיהו א). כמה סירב משה שלא לילך בשליחותו של הקב"ה, שנאמר: שלח נא ביד תשלח (שמות ד), ולבסוף הלך על כורחו שלא בטובתו, שנאמר: וילך משה". ורבות עוד ההקבלות בין ירמיהו למשה, כולל בנבואות הנחמה, ולא נאריך כאן.

¹⁵ אגב השוואת ירמיהו כמוכיח עם משה, אי אפשר שלא להביא מדרש זה בו ירמיהו "חולק" על משה ולא מסכים לכנות את הקב"ה בכינוי "נורא" (אבל כן "גיבור") בשל מוראות החורבן. ראה מקבילה בתלמוד הבבלי מסכת יומא סט ע"ב: "... אתא משה אמר: האל הגדל הגבר והנורא. אתא ירמיה ואמר: נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו? לא אמר נורא". לנביא "כמוך" או "כמוני" יש דעה משלו. וכבר הארכנו במדרש זה בדברינו [האל הגדול הגיבור והנורא](#) בפרשת עקב, ראה דברינו שם.

¹⁶ מדרשי הפסיקתאות, רבתי ורב כהנא, מסודרות כידוע על "מעגל השנה" ולא על פרשות התורה (ראה [ענת ריזל, מבוא למדרשים, הוצאת תבונות](#), מכללת הרצוג) ולפיכך שתייהן מקדישות פיסקא מיוחדת לכל אחת משלוש שבתות הפורענות ושבע שבתות הנחמה. שתי פיסקאות אלה, [מפסיקתא דרב כהנא](#) יג - דברי ירמיהו, ו[מפסיקתא רבתי](#) כו - בעת שסרחה, מכילות את עיקר המדרשים להפטרות הפורענות הראשונה בה אנו עומדים, תהפוך גם היא לנחמה שלימה במהרה בימינו אמן.

¹⁷ ראה גם קטע אחד קודם שירמיהו מוכיח את אימו, כשהוא מכוון לאם ציון: "יציאיתו של ירמיה לעולם, זעיק זעקה גדולה כבחור ואמר מעי מעי אוחילה ... קירות לבי ... פתח פיו והוכיח לאמו. אמר לה: אמי אמי, לא עִבְרָתְנִי כדרך הנשים ולא ילדתני כדרך היולדות, שמא היו דרכיך כדרכי כל הסוטות, ונתת עיניך באחר ... כיון ששמעה אמו דברים הללו, אמרה: מה ראה זה לומר בי כך שלא בעונתו? פתח פיו אמר לה: לא עליך אמי אני אומר כך, לא עליך אמי אני מתנבא, אלא לציון ולירושלים אני אומר". ובקטע אחר באותו מדרש בהמשך, כשהוא פוגש את אימו ציון לאחר החורבן: "אמר ירמיהו: כשהייתי עולה לירושלים נטלתי עיני וראיתי אשה אחת יושבת בראש החר, לבושיה שחורים ושערה סתור צועקת מבקשת מי ינחמנה. ואני צועק ומבקש מי ינחמני. קרבתי אצלה ודברתי עמה, ואמרתי לה: אם אשה את דברי עמי, ואם רוח את הסתלקי מלפני. ענתה ואמרה לי: אינך מכירני? אני היא שהיו לי שבעה בנים, יצא אביהם למדינת הים .. נפל הבית על שבעה בניך והרגם. איני יודעת) על מי אבכה ועל מי אסתור שעריי. ענית ואמרתי: אין אתה טובה מן אמי ציון והיא עשויה מרעית לחיות השדה. ענתה ואמרה לי: אני אמן ציון, אני היא אם השבעה". אי לכך, כשירמיהו אורר את יומו בו נולד, הוא מתכוון לא רק לעצם בואו לעולם (האם הביולוגית), אלא גם לבואו לעולם כיהודי (אמו ציון) והשליחות הקשה שהוטלה עליו לעם ישראל. ירמיהו לא רצה להיות נביא זעם. ירמיהו, יחד עם משה ויונה, הוא אחד משלושה נביאים שסירבו או "התקשו" לשליחותם, בלשון פסיקתא וזרתא (לקח טוב) שמות פרק ד סימן יג, אלא שזו נכפתה עליהם.

¹⁸ לעיל ראינו שהשם ירמיהו הוא מלשון ארימון או אירמיהא שהם שממה בלשון יוונית. אבל יש גם פירוש אחר ובעברית! יה ירוממך. ירמיהו קורא מקירות לבו לעם ישראל לשוב וה' ירומם אותם. ירמיהו הוא כהן עשוק שרוצה לומר ברכת כהנים שכתב משה בתורה ולא נביא התוכחה של פרשת הנביא שכתב משה בתורה.

אמר לו הקב"ה: בטרם אצרך בבטן, עד שלא יצרתוך במעי אמך מְנִיתָךְ להיות מתנבא על עמי. ענה ירמיה ואמר לפני הקב"ה: ריבונו של עולם איני יכול להתנבאות עליהם ... איני יכול לצאת על ידי ישראל: "הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי" (ירמיה א ו). אמר לו הקב"ה: הלא לנער אני אוהב, שנאמר: "כי נער ישראל ואוהבהו" (הושע יא א) שלא טעם טעם חטא. וכשגאלתי את ישראל ממצרים קראתי אותן נער, דכתיב: "כי נער ישראל וממצרים קראתי לבני" (שם), ובאהבת נער אני נזכר לכנסת ישראל, דכתיב: "זכרתי לך חסד נעוריד" (ירמיה ב ב).¹⁹

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דזויהי פרשה ג

דבר גדול עשו ישראל. כדי היא האמונה שהאמינו בי שאקרע להם את הים. שלא אמרו למשה: היאך אנו יוצאים למדבר ואין בידינו מחיה לדרך! אלא האמינו והלכנו אחרי משה. עליהם מפורש בקבלה: "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעוריד אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיה ב ב). מה שכן נטלו על כך? "קודש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו, רעה תבוא עליהם נאם ה'".²⁰

אחרית דבר: נחזור על דברים שהבאנו בראש הדף (הערה 1). מתוך שלוש נבואות הפורענות של "בין המצרים" נטל ירמיהו, נביא החורבן והזעם, שתיים; וישעיהו - אחת. אבל את כל שבע הנחמות שנקרא משבת נחמו ועד ערב ראש השנה, נטל ישעיהו ואף לא אחת נטל ירמיהו. וכבר הערנו בדברינו [זכרונות](#) ובדברינו [שופרות](#) בראש השנה שהפטרות יום שני של ראש השנה: "מצא חן במדבר... הלוך להרגיעו ישראל ... מנעי קולך מבכי ... כי יש שכר לפעולתך ושבנו בנים לגבולם" וכן פסוקי הזכרונות בתפילת ראש השנה: "הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים וכו'", הם הפיצוי לירמיהו.

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: ראה ילקוט שמעוני שופטים רמז סב שהקב"ה מיחד שמו על הטובה והנחמה ולא על התוכחה והקללה (מגדעון ואחרים): "וכן ירמיה בשעה שהיה מתנבא דברי נחמות, היה מיחד שמו, שנאמר כה אמר ה', זכרתי לך חסד נעוריד, אבל בדברי תוכחות כתיב דברי ירמיהו. וכן משה על כל דבור ודבור כתיב וידבר ה' וכשבא להוכיח כתיב אלה הדברים".

¹⁹ הקב"ה מפתה את ירמיהו ללכת בשליחותו ע"י פסוקי הנחמה שבתחילת פרק ב, שבסוף ההפטרות: "הֲלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לְאָמֹר כֹּה אָמַר ה' זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֶהְבֵּת כְּלוּלֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמִדְבָר בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה". עפ"י המדרש, זה מה שנאמר לירמיהו. אח"כ, מוסיף המדרש שם מתברר לירמיהו שהשליחות היא כוס תרעלה לירושלים ואז הוא מקלל את יומו: "ואף אתה אל תאמר כי נער אנכי כי על כל אשר אשלחך תלך - טול הכוס הזה של חימה והשקה את הגוים. נטל ירמיה את הכוס ואמר: למי אשקה תחילה? איזה מדינה תשתה? אמר לו: את ירושלים ואת ערי יהודה השקה תחילה, שהם ראש לכל המלכויות. כיון ששמע ירמיהו כך, התחיל פותח פיו וארר את יומו, דכתיב ארור יום אשר ילדתי וגו' (ירמיהו כ יד)". לא בכדי אנו מוסיפים את פסוקי הנחמה שבסוף ההפטרות. לא רק על מנת לסיים בדבר טוב (ירושלמי מגילה פרק ג הלכה ז). פסוקים אלה היו עיקר שליחותו של ירמיהו, עפ"י המדרש, וכשנודע לו שבעצם השליחות היא תוכחה וחזות חורבן על יהודה וירושלים, קלל את יומו. ²⁰ ירמיהו בא מכוחו של משה, לא רק ב"דברים" ובתוכחות, אלא גם בקשר לחסד הנעורים ולאהבת הכלולות של הדור שיצא למדבר בלי לשאול הרבה שאלות והאמין והלך אחרי משה. זה דור המדבר, שלא היה חסר חסרונות, אבל קיים "לכתך אחרי במדבר". לפיכך, כאשר בגמרא סנהדרין (קי ע"ב) בא ר' עקיבא לשפוט את דור המדבר בחומרה ולומר שאין לו חלק לעולם הבא, שופטים אותו חבריו ואומרים: "שבקה רבי עקיבא לחסידותיה" (עזב ר' עקיבא את מידת חסידותו), ופשיטא שהם באים לעולם הבא, שנאמר: "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר... זכרתי לך חסד נעוריד אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיהו ב ב). ומה אחרים באים בזכותם - הם עצמן לא כל שכן! ראה דברינו [דור המדבר וחלקו לעולם הבא](#) בפרשת שלח וכו' ומי הם שבאים בזכות דור המדבר? כל הדורות הבאים, כולל דור הבנים העומדים בפרשתנו על פתחה של ארץ ישראל וכולל דורו של ירמיהו (שלהוותנו איבד את הארץ). ראה עוד מדרש תהלים (בובר) מזמור לו: "משוך חסדך ליודעיד ... אמר ר' ינאי: אם מדליק אדם נר לחבירו ביום בשעת האורה, מה הנאה יש לו? ואימתי הוא נהנה בנר, בשעה שהוא מדליק לו בלילה בשעת האפילה. והחסד שעשו ישראל במדבר היה להם מתוקן מאותה שעה מימי משה. ואימתי נפרע להן? בשעת חשיכה בימי ירמיהו, שנאמר: כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריד אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה (ירמיה ב ב). הוי: משוך חסדך ליודעיד". ואנו נוסף שלמרות שהפטרות השבת איננה כסדר פרשות השבוע וממקור "מעגל השנה" באה (ראה הערה 14), יש חיבור יפה בין הפרשה להפטרות. הפרשה, כמו כל סוף ספר במדבר, עוסקת בדור הבנים, בכניסה לארץ ישראל ומי זוכר את דור המדבר? באה הפטרות פרק א בירמיהו ומזכירה לנו אותה: "וְיִהְיֶה דְבַר ה' אֵלַי לְאָמֹר: הֲלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לְאָמֹר כֹּה אָמַר ה' זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֶהְבֵּת כְּלוּלֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמִדְבָר בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה: קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לְה' רִאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כָּל אֲכָלֶיךָ יֵאָשְׁמוּ רָעָה תְּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם ה'". שנזכה לגאולה השלימה.